Vasile MELNIC

MIJLOACE DE FORMARE A TERMINOLOGIEI CLINICE (MEDICALE) ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Ştiinţa medicală a luat naştere în Grecia, iar fondatorul ei a fost eminentul medic al antichităţii Hipocrate din Cos (460-370 î. Hr.), care a creat un sistem important de funcţionare a terminologiei medicale greceşti, sistem dezvoltat ulterior la şcoala de medicină din Alexandria (Egipt), unde s-au studiat structura corpului uman şi denumirile părţilor lui alcătuitoare. Iniţiatorul şi fondatorul anatomiei descriptive este considerat Gerofil (sec. IV î. Hr.).

Un rol deosebit în studierea şi cultivarea terminologiei medicale în limba latină l-a avut savantul enciclopedist latin Aulus Cornelius Celsus (finele sec. I î. Hr.), care a scris o lucrare din 8 cărţi **Despre medicină** (**De medicina**). Un aport remarcabil în constituirea terminologiei medicale (anatomice, fiziologice, dietetice) îi revine medicului şi filozofului antic Claudius Galenus, care a semnat peste 500 de lucrări. Preparatele Galen sînt cunoscute şi astăzi.

În dezvoltarea şi stabilirea terminologiei medicale (inclusiv a celei clinice) o contribuţie considerabilă au avut-o savanţii medici arabi, în special renumitul medic Ibn Sina (Avicenna – 980-1037), în ale cărui lucrări, traduse în latină, se fixează o serie de termeni medicali: anatomici, clinici, referitor la structura corpului uman, denumiri de medicamente etc. Cunoscutul anatomist belgian Andreas sau Vesal (Vesalius) (1514-1564) a fost un mare reformator al anatomiei, scriind o lucrare capitală în latină **De humani corporis fabrica** (**Despre structura corpului uman**) editată în 1543. Prin această carte se promovează în practică terminologia medicală latină .

Prin urmare, medicina, ca ştiinţă despre viaţa şi sănătatea omului, pe parcursul timpului şi-a însuşit şi o terminologie adecvată. În virtutea evoluţiei sale istorice, aceasta este formată de diferite limbi, fiind în principiu *polilingvală*. Astfel, terminologia contemporană este un produs secular, cu un aspect internaţional, avîndu-şi izvorul în medicina antichităţii.

Terminologia medicală include în sistemul său următoarele compartimente: *anatomic-histologic*, *clinic* şi *farmaceutic*.

În cele ce urmează, ne vom referi la terminologia clinică. Aceasta este în mare parte de origine greacă (90%) şi include un sistem al denumirilor unor procese fiziologice; de maladii (boli) şi sindroame (semne, simptome, leziuni); metode diagnostice şi de tratament etc. Terminologia clinică este atestată la denumirea:

1) unor boli interne şi pediatrice (*acromegalie, anemie, angiocolită, bronşită, cardioscleroză, diabet, distrofie, endocardită, glicozurie, icter, miopatie, nefrită (acută), oscilografie, pilorospasm, uremie, stenocardie* etc.);

2) boli infecţioase (*antrax, apirexie, bruceloză, hepatită, malarie, meningită, stafilococ, variolă* etc.);

3) termeni clinici în chirurgie (*abces, adenom, traumă, apendictomie, bronhoscopie, cistadenom, amputaţie, fibrom, fisură, fractură, gangrenă, gastrotomie, infiltrat, operaţie, flebită, rectoscopie, tromboflebită* etc.);

4) termeni clinici în ginecologie şi obstetrică (*avort, ovariotomie, bulb, climax, colpită, colpotomie, cistom, endometrită, eroziune, hematocolpos, histerotomie, menstruaţie, menopauză, menoragie, morulă, piometrie, retenţie, sterilitate, vulvovaginită* etc.);

5) termeni clinici cu referire la bolile de nervi (neurologie) (*abazie, analgezie, afagie, afazie, apoplexie, artropatie, bradichinezie, cefalalgie, convulsie, disartrie, encefalită, hemi-*

BDD-A20899 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:45 UTC)

anestezie, hipochinezie, monoplegie, neurocitom, neurită, paralizie, paraplegie, scleroză etc.);

6) termeni din psihiatrie: *abulie, afect, agorafobie, alexie, apatie, bradifrenie, cleptomanie, debilitate, delir, depresie, dipsomanie, emoţie, euforie, isterie, iatrogenie, infantilism, melancolie, microcefalie, oligofagie, palilalie, psihoză, schizofrenie, temperament, psihanaliză* etc.;

7) boli de ochi (oftalmice): *ambliopie, angiopatie (retinei), afachie, cataractă, convergenţă, cornee, dacrioadenită, diplopie, glaucom, hemiopie, hidroftalmie, cheratită, miopie, oftalmoscopie, trahom* ş.a.;

8) termeni din otorinolaringologie: *amigdalită, anghină, amigdală, cerumen, frontită, faringită, rinologie, tonzilită, timpanită, surditate, trahee, uvulită, vomer* etc.;

9) termeni din urologie: *anurie, atonia prostatei, aplazia rinichiului, colică renală, cistalgie, cistectomie, cistită, cistom, disurie, hematurie, scrot, hipernefrom, nefroptoză, piurie, prostatită, uretroscopie* etc.;

10) termeni clinici din domeniul bolilor venerice şi de piele: *scabie, dermatită, dermatom, foliculită, gonoree, herpes, micoză, poliadenită, sifilis (lues), prurit, piodermis, rozeolă* etc.

Termenii clinici prezenţi în diferitele domenii medicale pot fi: a) termeni formaţi dintr-un singur cuvînt, termeni simpli (substantiv, adjectiv): *inimă, venă, nerv, gastric, hernie, cutanat, tromb, fisură, icter* etc.; b) îmbinări de cuvinte care se prezintă ca o sintagmă formată din mai multe substantive şi adjective: *baza plămînului, colică renală* etc.; c) productive – formate de la termeni şi cuvinte simple prin ataşarea la rădăcinile lor a unor elemente de compunere, elemente terminologice greceşti sau latineşti – prefixe şi sufixe (afixe): *hipo, hidr, sub, scop(ie), tom(ie), peri* – elemente care modifică sensul acestor cuvinte (termeni) productive: *hipodermie, subcutanat, gastroscopie, rinotomie* etc. Astfel de termeni clinici sînt, de fapt, termeni compuşi, formaţi prin îmbinarea mai multor rădăcini. Aşa, de exemplu, termenul *nefrolitotomie* e alcătuit din trei rădăcini greceşti: *nefr* (< nephros) „rinichi”, *lit* (< lithos) „piatră, calculi”, *tom(ie)* (< tomia) „disecare, disecţie”, adică „disecarea rinichiului pentru eliminarea calculilor”; termenul clinic *gastroenterostonie* are în componenţa sa trei rădăcini greceşti: *gastr(er)* „stomac”, *enter(on)* „intestin”, *ston(ia)* „fistulă”.

Sistemul elementelor terminologice clinice greco-latine include sute de termeni standardizaţi, uniformizaţi şi reglementaţi care funcţionează în multe ţări, formînd astfel un strat terminologic internaţional: anatomie, terapie, chirurgie, stomatologie, hematologie, histologie, microbiologie, endocrinologie etc.

Termenii clinici româneşti, creaţi pe baza ET (elementelor terminologice) greco-latine, nu sînt formaţi pe teren românesc şi, la drept vorbind, terminologia clinică românească este latină numai prin grafie şi gramatică. Fondul ei lexical de bază şi morfologic îşi are originea mai cu seamă în limba greacă. Fireşte, studierea mijloacelor de formare a termenilor clinici presupune neapărat şi *etimologizarea* lor generală, fie numai în sensul acceptării sau respingerii unor explicaţii date.

În literatura de specialitate sînt stabilite peste *300 de elemente* terminologice finale greco-latine care depind de etimonul lor general.

Pentru înţelegerea celor spuse e necesar să invocăm cele mai frecvente ET:

a) *finale,* ce participă la formarea terminologiei clinice în limba română:

-*emia* (se referă la sînge) – *uremie* „prezenţa sîngelui în urină”; -*ectomie* (înlăturarea chirurgicală a unui organ) – *tonsilectomie*; -*tomia* (disecarea operatoare) – *gastrotomie*; -*terapie* (tratare) – *helioterapie* „tratare cu raze solare”; -*algie* (durere) – *gastralgie*; -*ectazie* (dilatare patologică) – *flebectazie* „dilatarea venelor”; -*patie* (îmbolnăvire, durere) – *rinopatie*; -*logie* (învăţătură, ştiinţă) – *histologie, micrologie*; -*pexie* (fixare) – *cistopexie*; -*fagie* (dereglare la înghiţire) – *disfagie*; -*fobie* (frică) – *hidrofobie*; -*scopie* (examinare cu ajutorul diferitor aparate medicale) –

BDD-A20899 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:45 UTC)

oftalmoscopie; *-plegie* (paralizarea unui organ) – *monoplegie*; *-metrie* (măsurare) – *audiometrie*; *-anestezie* (măsurarea sensibilităţii tactile) – *anesteziologie*; *-urie* (dereglarea urinării) – *hematurie*.

b) *iniţiale* (sau prepozitive), ce se plasează înaintea cuvîntului respectiv (ca prefixe). Cele mai frecvente sînt:

a-, an- (indică o negaţie, lipsă) – *amnezie*; *ante-* (înainte, în faţă, anterior) – *antebraţ*; *anti-* (împotriva, contra) – *antiseptic*; *tahi-* (accelerare, grăbire, repede) – *tahicardie*; *bradi-* (încetinire, întîrziere, tărăgănare) – *bradifazie*; *endo-* (intern) – *endocrinologie*; *dis-* (dereglare) – *distonie*; *hiper-, super-* (mai sus de normă) – *hipertonie*; *hipo-, sub-* (mai jos de normă) – *hipotonie*; *hemi-, semi-* (jumătate) – *hemiplegie*; *ecto-, ex(o)* (afară de, dincolo de, extern) – *ectodermă*; *par(a)* (aproape, lîngă) – *paracolită*; *peri-* (în apropiere, în jur) – *pericardită*; *sim-, sin-* (cu, împreună) – *simbioză*; *re-* (repetare, reluare) – *reanimare* etc.

În afară de ET *finale* şi *iniţiale*, sînt utilizate (deşi mai rar) şi unele sufixe care au anumite sensuri logice şi semantice concrete. Astfel sufixul grecesc *it(ă)* (<*itis*) formează astăzi în limba română un microsistem de termeni ce indică boli inflamatoare, care afectează diferite organe: *encefalită, otită, glosită, faringită, nefrită* etc.

Anumite tumori ale corpului uman, alcătuind un microsistem de termeni clinici, au denumiri formate cu sufixul *-om(a)* (< oma): *lipom, adenom, glaucom, cistom, nefrom, dermatom, sifilom, osteom* etc. Starea patologică, procesul respectiv şi rezultatul lui sînt prezentate cu ajutorul sufixului *-oz(ă)* (< os(is)): *cardiostenoză, dermatoză, scleroză, necroză, cardioscleroză, arterioscleroză, nevroză, mioză* etc.

Fireşte, la formarea termenilor clinici sînt utilizate şi alte sufixe: *-ism* (stare bolnăvicioasă permanentă) – *peritonism, infantilism*; *-ul* – furuncul; *-ol* – *variolă*; *-ar* (referitor la ceva) – *vulgar, lupus vulgar* (sau *lupus tuberculos*) „o tuberculoză cutanată avînd ca leziune tipică lipomul cu cicatrice trofice, mai des la faţă”; *-al* (referitor la ceva) – *diabet renal*; *-ic* (referitor la ceva) – *(stare) epileptică, epidemică, alergică, (sindrom) nefritic* etc.; *-in* (referitor la ceva) – *(graviditate) extrauterină* etc.

După cum se poate constata, un rol important revine *substantivului* şi, de asemenea, conţinutului semantic şi funcţional al elementului terminologic. În terminologia clinică latină, moştenită şi în limba română, pe primul plan apare structura morfematică, adică elementul morfologic (afix, desinenţă, alternanţa fonetică, cuvînt auxiliar etc.) şi nu e prezent aşa-numitul verb liber.

O modalitate specifică de formare a termenilor clinici compuşi este îmbinarea a două sau a mai multor rădăcini ori cuvinte (greceşti şi latineşti), unite cu ajutorul vocalei **o** sau fără ea: *otorinolaringologie, gastroscopie, herniotomie* sau *tonzilectomie, tahicardie* (fără vocala **o**).

Unii termeni clinici au ajuns nişte metafore, avînd la bază sensuri figurate, asocieri de formă. Termenul *cancer*, utilizat în limba română şi cu sinonimul *rac* (karkinos – în greacă), s-a constituit prin analogie exterioară cu *cancerul* (*racul*) netratat al glandei mamare la femei. Menţionăm că terminologia clinică este destul de constructivă şi trăsăturile ei structurale permit a însuşi corect şi exact semnificaţiile şi sensurile elementelor terminologice. Aşa, de exemplu, dacă maladia are la bază procesul inflamator general, denumirea se termină în *-it(ă)*: *gastrită, hepatită, otită* etc.; dacă procesul inflamator atacă învelişul, membrana unui organ, termenul utilizat are ET iniţial *peri-*: *perihepatită*; dacă inflamaţia afectează mijlocul unui organ, termenul clinic este însoţit de prefixul e*ndo-*: *endometrită*; dacă inflamaţia afectează ţesutul unui organ, termenul are înainte prefixul *para-*: *paranefrită* etc.

Termenul „operaţie cezariană” (*sectio caesarea*) se etimologizează din latinescul Caesar, titlu ce se dădea împăraţilor romani. Adjectivul *caesarea* vine de la verbul latin *caedere* (caedo, cecidi, caesum, caedere) – „a

BDD-A20899 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:45 UTC)

tăia, a doborî, a diseca, a spinteca", iar cuvîntul *sectio* însemna tot „tăiere, disecare", ceea ce creează o tautologie nu prea înţeleasă – „disecţie, doborîrea tăieturii", rezultînd un nonsens. E ştiut însă că romanii înţelegeau prin cuvîntul *caedere* un omor, astfel că nu putem admite ca ei să fi folosit acest cuvînt şi pentru salvarea copilului. Apariţia cuvîntului *cezar* (*caesar*) îşi găseşte explicaţia în cunoscuta legendă potrivit căreia marele conducător de oşti Iulius Cezar a apărut pe lume datorită unei asemenea operaţii. Deci termenul *sectio caesarea* (operaţia cezariană) e considerat unul istoric.

Pentru stabilirea specificului terminologic e necesar să se ţină cont de următoarele principii: *actualitatea termenului*, *utilitatea* (*oportunitatea*) lui şi *analogia*.

Principiul actualităţii are în vedere productivitatea anumitor mijloace şi elemente de compunere care redau sensuri concrete. Din acest punct de vedere ET finale şi iniţiale sînt destul de ilustrative: -scopia, -terapia, -ectomia, -tomia, hidr-, hipo- etc. (*bronhoscopie, rinoscopie, radioterapie, hidroterapie, fizioterapie, nefrectomie, tonsilectomie, hipotomie, hipertensiune* etc.). Conform principiului utilizării, al oportunităţii la formarea termenilor clinici se aplică şi anumite modele optimale, expresive semantic şi economice. E vorba de abrevieri: ACG (angiocardiografia), CMC (comisia medicală consultativă), ORL (otorinolaringologie), ECG (electrocardiogramă) etc. Principiul analogiei este aplicat atunci cînd se face o distincţie netă între diferite funcţii ale limbii. Literatura artistică, de exemplu, cere ca mijloacele expresive (un epitet, o metaforă, o expresie înaripată, o imagine poetică) să nu se repete. În limbajul ştiinţific, analogia, repetarea analogiei joacă un rol important. De exemplu, pe baza analogiei s-au creat mulţi termeni de tipul: *laser, maser, autobuz, televizor, melană* etc.

Prin urmare, orice denumire, termen are o istorie, iar mijloacele de comunicare, scrie academicianul Nicolae Corlăteanu, prin limbă pot fi explicate la luminile istoriei, trecute prin luminişurile culturii (**Încadrarea lingvistică în realităţile europene**, Chişinău, 2001, pag. 6).

După cum s-a constatat, majoritatea termenilor medicali clinici îşi au originea în limbile clasice – greacă şi latină. Originea cuvintelor şi termenilor medicali clinici şi anatomici prezintă un interes cognitiv şi instructiv. Fiecare termen comportă un anumit conţinut semantic, comunică diferite informaţii despre modalităţile de diagnosticare şi tratament, indică efectul administrării preparatelor medicamentoase etc.

Terminologia clinică contribuie şi la cunoaşterea istoriei, a culturii medicale. În practica medicală are un rol excepţional şi *cultura vorbirii clinice*, utilizarea limbii literare, a terminologiei adecvate româneşti (franceze, engleze, ruseşti etc.). Cunoscînd elementele terminologice (ET) – finale şi iniţiale greco-latine, rădăcinile cuvintelor compuse, prefixele şi sufixele cele mai frecvente, medicii, studenţii de la facultăţile de specialitate, rezidenţii etc. vor putea însuşi mai uşor bogăţia terminologiei clinice.

REFERIRI BIBLIOGRAFICE:

1. H. Mihăiescu. **Limba latină în provinciile dunărene ale Imperiului Roman**, Bucureşti, 1960.

2. A. Mazur, S. Zănoagă. **Scurt dicţionar explicativ de termeni clinici**, Chişinău, 1961.

3. Nicolae Corlăteanu. **Issledovanie narodnoi latîni i ee otnoşenie s romanskimi iazîkami**, Moscova, 1974.

4. Valeriu Rusu. **Mic dicţionar medical**, vol. I, II, Iaşi, 1983.

5. **Lingua Latina.** Manual pentru instituţiile de învăţămînt superior. Coordonator Anatol Ciobanu, profesor universitar, Chişinău, 1996.

6. Nicolae Corlăteanu. **Încadrarea lingvistică în realităţile europene**, Chişinău, 2001.

7. Vasile Melnic. **Terminologia clinică în limba latină**, Chişinău, 2002.

8. G. Guţu. **Dicţionar latin-român**, Bucureşti, 1983.

9. Radu Iftimovici. **Istoria medicinei**, Bucureşti, 1995.

10. Horia C. Matei. **Enciclopedia antichităţii**, Bucureşti, 1995.

BDD-A20899 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:54:45 UTC)